

Nadir MƏMMƏDLİ

Filologiya elmləri doktoru, professor

Dünya şəqşənəstində aparıcı
məvət tutus rus şəqşənəstində
azərbaycanlı alimlərin avazlı yeri
haqqında Nadir Məmmədinli silsilə
aradırmalar var. Bu məvətə yaza
ilmək üçün müzəyyən səlahiyyətlərin
olmadır. Səlahiyyət isə aradırcıya
məməvəzənən qəzanadak keçidi
ol, qazandığı xərisət isə bəklər verir.
Nadir Məmmədinli aradırmalarının
elmi həqiqətləri öz yerinə qoymaq
baxımından əhamiyyətli bir ayrı,
ancaq bu yuzlərin siyasi, mili,

Akademik Rafael Hüseynov

Tarixin müxtəlif dönmələrində elo soxşışdırışının olsun kılın səsəri-qasız uzaq ulduzların işinə bonzomisdir. Belə soxşışdırışların biri de şöqsünsüz-alın XIX əsrdən Yarış, XX əsrdən 20-ci illerin sonlarında Moskva Şəhər Dilləri Institutunda (DLİ) Azərbaycan, fars və ösmanlı dillərindən mühəzzinərlər söyleyim, praktik döslər aparmış Mirzə Cəfər Zeyyevdir. Sənərat Moskva Şəhər Dilləri Institutu adlındıran bu tohsil ocağında Sovet İttifaqı Mərkəzi İcraçı Komissiyası Rəyasət Heyətinin 20 mart 1925-ci il tarixi qararı ilə Nömrə Nömrənamədən verilmişdir.

Sıfavi müəllimlikdən professor vəzifəsi-

nodek yükselen Mirzo Cofor haqqında. A-Baziyans faktları şəhərdə edərək, erməni xəstələrin uyğun yazar: "Fars dildi mülliətim Mirzo Cofor'a golincə, arxivdə onuq haqqında məhəvdiç xəstəyinən qalmışdır. Orada göstərir ki, Mirzo Cofor toqriban, fars dildi dərəcədə bilmir, qaydalardan yaxşı metodlardan xəbər yoxdur. Onun 12 sağırdından 3-ü holo toxu oxşamğa başlığıdə kala, qalanları artı qılıb, banası vurmuşdur" (A.P. Bəzimov). Sosial-nəsiyət institutu vostoknşen əzizlər Mərkəne (perəsər polovina XIX əsər M., 1963, s.297). Institutə pedaqoqluk kollektivindən Mirzo Coforin praktik sadəcən hemisər cəhətli olmuşdur. O, həmçinin Rusiyada qış kələfəyasişinə mahir mütəxəssislərinin bildi kimi tanırdı. S.E.Sakov və M.O.Attaya ilə 1883-cü ildə həlqə birtoq tətiliklər kələfəyasiş programı LSDJ-nin bütün tədris ilçələri üçün nözordu tutulmuşdu. Proqramda birinci kurs üçün rüka, divan, nox və onu başqa yarz formasi - noxi-sils. Hər kurs diniyəciliyin noxi-silslik (noxiş - N.M.), III kurs üçün şəhər kimi Şəhər kələfəyasiş programı axın noxişlərin öyrəndilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Bu program 1915/1916-ci akademiya müraciətindən ilkin qızılı və qızılılmışdır. Yüksək pedaqoq ustalığı, peşəkarlıq itiraf olunmuş, pedaqoq ustalığı iddiası Ümürümüşü, 1900-cü ildə Paris sərgilərində böyük minvaf-fuqoqluq nümayis edilmişdir. Mirzo Cofor LSDJ-nin Xüsusi Sınıflarında fars dilindən

toxminin, 40 il gah şatda, gah da saathesab
praktik moşgololar aparmışdır. Foaliyyoti
tokca pedaqoji işi ilə möhdüdülməmiş, həm
da tədris üçün vacib olan bir sıra vəsaitlər,
fars dili döşklikləri, dənişq kitabları çap etdir-
mişdir.

LSDİ Xüsusi Sınıflarının Sarısı Şəhər dilçiliyinə aid sənədlər dörsliklər koskin ehtiyatın olmasına nəzər atıla, müqəddəs xüsusi məküafı ayırra wə maddi köməklik rəqəmət yozunat verirdi. Şurannan 1882-ci il mayın 22-də keçirilən icasında tortib olunmuş ilə dörsliklərin, o cümlədən, Mirzo Coferin "Fars dilinin müxtəsər qrammatikası"nın nəşrinə özələşməsi, müsəliflərin kitablarına sərbəst satış qiyməti qoyması və institut üçün 100 adad aymaqlı qərara almışdır (Bax: Tripliatiplenie spetsialnykh klassov Lazarevskogo Instituta vostochnykh jazykov. M., 1903, c. 18.). 1884-cü ilde Mirzo Coferin Moskvdə "Fars dilinin müxtəsər qrammatikası"nın 1 nüsxə işqız işqız görmüşlər.

156 ilin sıralı yanlışlığı:

aslı müəllif kimdir?

Mirza Çeşirin pratik biliyinin mantıqi noticisi bela idi ki, farslar danışq dilinde yazmadıqları kimi, adabı dildə da danışmırlar - nazarıyyə bəzən əzəmət doğrultur. Bəla ki, danışq dil yazılı dili kimi sabit deyil. Yazılı dil müvəyyər amillərə görə al əsübhəbələ ola bilar; həmçinin yazılı dildə köhnə sözlərdən istifadə edilir, danışq dilində isə belə sözləri işlətmək rəhbər aləməti sayılır.

xah omellerinin unutulmayacağına, "yadigar qalacağ"ına omindr. Kitabın titul sohifəsinə do yazır: "Cismanı varlıq obodi deyil. Bu na xış (kitab - N.M.) bir məqsəddir ki, məndən yadigar qalacaq".

"Lazarev Şərq Dilları Institutunun şorq sənəsini materialları" 1899-cu ildə Vs.F.Millerin təsdibübü ilə nəşr olundu. Bər topında qurşaqşınası A.S.Xaxəmov təsdibüşü ilə oostçinqışınası Vs.F.Millerin təsdibüşü ilə türkologiyı VIA Qorxelvi, orənşanlılığı İ.Y.Kräckovi, M.O.Attaya, türkənşanlığı iso Mirzo Coşur, M.A.Qafarov, V.F.Minorskvi, F.K.Jorj təməsli etmişlər. Tamimis türkoloq, leksikografi və folklorusun N.I.Aşarmışlı ilə ehmən macəralı məhz bər topında işləmişdir.

Mirzo Coforin transişnüşün üzre tanınmış akademik F.Y.Korsun soxası to sobbüsi yoxandın könüylə ilə çox qiyamətli vəsait olan "Fars dilinin grammatikası" inkişafı 1900-cü ildə Moskvada O.Q.Özək tabubda nüshasına tökər olunur. Coforin LSSD İtaliyasi Şünflorinin diniçaylıcılığı fərqli dilin müstəqil öyrənənlərin üçün nəzərdə tutulmuşdur. Mirzo Cofor dilşəhərlər barədə belə yazar: "Mövçəud fars dilin dilişəhərlərini çatışmaqlıdır. Fars dilini praktiki şəkildə öyrənmək üçün bütün tələbələr cava-riyətə biləcək birçox dilsizliyə rast geləsənmiş. Məhəmməd bənəzər aharəq, fars dilini öyrənməyə başlayanların üçün rəs diş transi-riyası ilə bù dilin əsas grammatik qaydaları və qanunlarının əsas şəhərinə verən kitabın tərtib olunması. Şübhə etmək ki, tələbələr grammatika və dənüşək itibarlılarının könüylə ilə çox qox vaxt orzında fikirlərinə fars dilini dəqiq-dəqiq və surətli şəkildə bilmək çəkələr" (Практическое испытание для студентов специальных классов Западерского института восточных языков. М., 1904, с. 7-8). Kitabda dənüşək mötənəhər geniylər verilir: "Bu yə mötənəhər, demənək olər ki, hamisini miflili Mirza Cəfərovdur.

1900-ü ilin sentyabrında Moskova İmператор Emlak Akademiyasında profesör N.A.Yanukonov rakadoforuslu İlos Moskva şəhərin siması möktəbini - Vs. F.Milner teloləbdi, yətirmələr və porositiklər olan o nüvənin füziləti alımların surətlərindən ibarət "Vs. F.Milner hərəkət olunmuş yubiley topu" nəşr olunmuşdur. Topluqda 40 mağazadan biri də Minsk və Coñofirdir. Topluqda mağazalar belə sıralanırdı: "Ob' iskustvennom obrazovanii paronicheskikh slonov (Raïmverter). Cərəyanlılıq, etnogeneticheskie zamezitki" (Qoşa sözlərindən: səhki yaradılmışdır). Müşayiətçi, qitəqonuk geydlər - (N.M.). Mağazalar qoşulmuşda şəhərin yaranan yolları haqqında fikir və müləhizlər yürüdülür. Məsələ: Vs. F.Milner "Şəhərin və oblasti rusçuk "əsəri" kitabında göstərildiyi cümlələr başları: "Necə orsor orsunda rus orasının conub-jash hissəsinə qoşunca on türk dilləri haqqında məlumat oludənəqən geniş töblik olunmalıdır".